

ФИЛОСОФИЯ И СОЦИОЛОГИЯ НА ОБРАЗОВАНИЕТО

ПЕРСПЕКТИВИ НООГУМАНИЗМУ У СВІТІ БЕЗ ПАНДЕМІЙ І КОЛАПСІВ

Т. В. Кірик

кандидат педагогічних наук, доцент,
ПВНЗ "Київський медичний університет"
t.kiryk@kmu.edu.ua
ORCID 0000-0002-1970-7167

DOI: [https://doi.org/10.34017/1313-9703-2021-1\(17\)-2\(18\)-78-89](https://doi.org/10.34017/1313-9703-2021-1(17)-2(18)-78-89)

Анотація

Тамара Кірик. Перспективите на ноохуманизма в света без пандемии и колапси. Пристигането на пандемията COVID-2019 е доказателство за явно изостряне на отношенията между човечеството и околната среда. Всички ние сме длъжни да намерим нови начини за решаване на кризисните проблеми на човечеството чрез развитието на съвкупността от природни и хуманитарни науки. Сред обещаващите инструменти е използването в съвременните условия на забравената концепция за "ноохуманизъм" и подобрената философия на образованието. В статията изследва се и съвременната тенденция на появата на нови научни термини, свързани с понятието "ноосфера". Те са необходими за описване на иновациите във висшето образование, научните изследвания, производството, управлението, екологията и др. Новите термини образуват ноолексикон. Статията представя авторската версия на ноолексикона за висшето образование на XXI век и посочва особено важното значение на понятието "ноогуманизъм" за всички човешки дейности в пост-пандемичния свят.

Ключови думи: криза на човечеството, COVID-2019, образование и демокрация, хуманизъм, ноохуманизъм на Хумболдт, ноосфера, ноотехнологии, ноолексикон, ноохуманизъм

Анотація

Тамара Кірик. Перспективи ноогуманізму у світі без пандемій і колапсів. Прихід пандемії COVID-2019 є свідченням виразного загострення стосунків людства і довкілля. Ми усі зобов'язані знайти нові шляхи для вирішення кризових проблем людства на основі розвитку сукупності природничих і гуманітарних наук. Серед перспективних засобів – застосування в сучасних умовах забутого поняття "неогуманізм" та удосконаленої філософії освіти. Досліджено також сучасну тенденцію появи нових наукових термінів, які пов'язані з поняттям "ноосфера". Вони потрібні для опису інновацій у вищій освіті, наукових досліджень на виробництві, в управлінні, екології та ін. Нові терміни формують ноолексикон. У статті наведено авторський варіант ноолексикону для вищої школи XXI ст. і вказано на особливо велике значення поняття "ноогуманізм" для всієї діяльності людства у пост-пандемічному світі.

Ключові слова: криза людства, COVID-2019, освіта і демократія, гуманізм, неогуманізм Гумбольдта, ноосфера, ноотехнології, ноолексикон, ноогуманізм

Abstract

Tamara Kirik. Prospects of noohumanism in a world without pandemics and collapses. The arrival of the COVID-2019 pandemic is evidence of a clear deterioration in relations between humanity and environment. We are all obliged to find new ways to solve the crisis problems of humanity through the development of a combination of natural sciences and humanities. Among

the promising tools is the use in modern conditions of a forgotten concept of "neohumanism" and an improved philosophy of education. The modern tendency of emergence of new scientific terms which are connected with the concept "noosphere" is also investigated. They are needed to describe innovations in higher education, research, production, management, ecology, etc. The new terms form noolexicon. The article presents the author's version of the noolexicon for the higher education of the XXI century and points to the particularly important importance of the concept of "noohumanism" for all human activities in the post-pandemic world.

Key words: crisis of humanity, COVID-2019, education and democracy, humanism, Humboldt's neohumanism, noosphere, nootechnologies, noolexicon, noohumanism

Постановка проблеми. Нашим сучасним особистим фаховим завданням є збереження достатньої ефективності впливу на студентів у намаганні сформувати з них лікарів-професіоналів з високими моральними якостями. Цілком несподівано умови для його виконання дуже ускладнилися. Майже два роки разом з колегами з Київського медичного університету й усіма іншими викладачами ВНЗ України ми змушені посеред локдаунів і карантинів у прискореному ритмі набувати нових компетентностей для життя у вже давно обіцяному нам "інформаційному суспільстві". Ми здогадувались про неминучість входження у нього всього світу й України, але до настання пандемії COVID-2019 сподівалися на поступовий і достатньо керований рух у майбутнє, в якому звичні умови життєдіяльності (книги, читання, підготовка до навчально-виховного процесу і його проведення) замінюватимуться на нові досить довго. Напередодні кожного навчального року для підготовки себе і дітей до нього десятки тисяч киян заповнювали величезний книжковий ринок "Петрівка" (у даний момент слід називати "Почайна"), а у серпні 2021 року контингент покупців зменшився практично у тисячу разів, що ми вважаємо яскравим доказом не простих, а біфуркаційних змін нашої щоденної життєдіяльності разом з модифікацією і світогляду, і життєвих сподівань.

Цю статтю ми створювали як певне узагальнення власних наукових досліджень теми еволюції освітньої сфери в її суспільній цілісності в аспектах все виразнішого еволюційного руху понять "гуманізм, неогуманізм, постгуманізм і ноогуманізм". Ми сподіваємося знайти і запропонувати нашій молоді більш адекватний для сучасності і майбутнього філософський фундамент самоактуалізації, наукових засад конструктивного світогляду, вибору життєвого шляху і відсічі ворогам, що ведуть проти нас активну "гібридну війну зразка XXI століття", яка вже перевищила за тривалістю другу світову. Зауважмо, що через специфічні особливості філософії та інших наук з гуманітарної сфери у своїх контактах з молоддю ми використовуємо переважно класичні знання з творів найвідоміших філософів, істориків та літераторів. Дуже рідко тут відбувається відкриття цілковито нового, що вимагає уведення нових термінів і понять, які були відсутніми раніше. Зазвичай поповнення світоглядного лексику надходять від точних наук з їх вимірjuвальним інструментарієм, завдяки чому вони й відкривають нові факти, явища, взаємодії і закони.

Однак останні події у світі фундаментальних наук і надвисоких технологій уже викликали активну реакцію тих представників гуманітарної сфери знань, які мають намір запропонувати студентській молоді уточнене бачення сучасності й професійно-специфічні засоби вирішення його наявних і майбутніх проблем. На нашу думку, імпульсом до інновацій може слугувати новітня тенденція звернення до понять "неогуманізм" (менш точний варіант – "новий гуманізм") і "ноогуманізм" як потенційно корисних засобів підтримки процесу вирішення людством його глобальних проблем. Ці питання ще не отримали деталізованого дослідження у творах українських представників сектору філософії освіти й заслуговують на поглиблений аналіз. Водночас ми спробуємо взяти участь у розвитку уявлень про майбутнє найближчих

десяти років, яке у цій публікаційній сфері зазвичай обмежене загальними повідомленнями про "цифровізацію" і "розвиток комунікаційних мереж".

Тому головною метою нашої статті є критичний аналіз вже достатньо помітних модернізаційних трендів у національній та світовій філософії. Ми досліджуватимемо світоглядні, виховні, навчальні та інші можливості застосування концептів "*неогуманізм*" і "*ноогуманізм*" у системі вищої освіти України. У методологічному плані опорою будуть найновіші відкриття в тих молодих науках (це когнітологія, етологія, нейромолекулярна біологія й інші), що поглиблено вивчають закони діяльності головного мозку і нервової системи людини. Так само потрібними для успішного виховання української молоді в нових умовах ми вважаємо численні відкриття в палеогенетиці, археометрії й інших молодих секторах накопичення фактів і точних ізотопних та генетичних даних про давнє минуле розвитку суспільно-історичних подій на усіх тих територіях Євразії, де жили і діяли наші пращури, де сформувалися архетип національної поведінки, народні звичаї, мораль та світогляд. Подібна інформація особливо актуальна через необхідність формування у студентів правильного уявлення в темі відмінностей сучасних росіян та українців, в помилковості ворожих тверджень у повній їх тотожності і необхідності силового об'єднання в одній політичній системі.

Стислий екскурс в історію вищої освіти

Новітні наукові дослідження накопичують усе більше доказів того, що "освіту (Education)" як процес і результат надання досвіду і знань (ширше – життєвої компетентності) старшими генераціями молодшим аж ніяк не можна вважати унікальною рисою сучасних людей. Етологи виявили аналоги ефективного і мало не "класно-урочного" навчання не тільки у вищих приматів (бонобо, шимпанзе і т. д.), але й у птахів та інших розвинених представників тваринного світу з територіальним розселенням й елементами соціального об'єднання. Максимальний ефект у випадку навчання вищих приматів відзначено для випадку, коли підлітки слухають виступи осіб третього віку з сивими спинами. Коли ж викладачів "омолодили" фарбуванням спин у темний колір, нормальний перебіг був порушений через активний непослух молоді.

Нове століття розпочалося з накопичення цілковито нових даних і про справжній перебіг виділення людей з тваринного світу, і про участь пращурів сучасних українців у винайденні землеробства і подальшого поширення всієї індоєвропейської культури. Точні датування артефактів і дешифрування генів засвідчують, що основа народного архетипу українців сформувався упродовж X – VIII тисячоліть до нашої ери під час винайдення аграрного життєзабезпечення у Східній Туреччині та його подальшого поширення на північні береги прісного озера, води якого стояли на 120 м. нижче рівня сучасного Чорного моря. Поява турецьких проток примусила пращурів-землеробів зміститися на північ до лісостепів наших пенепленних височин, де й виникло Трипілля через поєднання чоловічих генів землеробів (гаплогрупа I2) і місцевих мисливців-аріїв (гаплогрупа R1a). Ми дивуємося тому, що більшість українських істориків та археологів відмовляються від нашої глибокої спорідненості з трипільцями, але ми набагато більше довіряємо вже тисячам випадків ізотопного датування й генетичних дешифрувань. Всі визначальні риси нашого народу логічно й по-науковому пояснюються цими найновішими даними останніх років, які опубліковані не українською мовою, але англійською і мовами тих держав, які проводили і проводять точні виміри. Саме на їх основі ми не визнаємо тверджень про "зникнення Трипілля", адже воно, а не Єгипет чи Межиріччя, надовго стало лідером усього технологічного поступу Євразії.

Не наші, а європейські та інші зарубіжні науковці (Diamond, 1997) вказали на те, що трипільці в намаганні полегшення своєї землеробської праці першими у світі одомашнили степових коней, винайшли колісний транспорт і доклали значних зусиль для оволодіння мета-

лами. Контакти з болгарськими родичами у регіоні Варни дали змогу запозичити низькотемпературне плавлення руд міді на березовому вугіллі, а пізніше в пошуках зручних родовищ дісталися Південного Уралу, де віднайшли чимало родовищ міді (Корсак, 2016). Найзручнішим виявилось мілке і величезне родовище Каргали, де наші пращури за сотні років роботи полишили після себе десятки тисяч сполучених під землею шахт. Ми підтримуємо пропозицію К. Корсака щодо тривалого існування Великого Трипілля як зони поділу праці, торгівлі й обмінів на просторах від Поділля аж до Західного Сибіру й виконання ним ролі джерела мовних та інших імпульсів до появи індоєвропейської мовної сім'ї і відповідної культури.

Часу й активності існування економічної зони Великого Трипілля вистачило для "хмарно-тегового" поширення основного спільного лексику індоєвропейської сім'ї мов між Атлантикою і пустелями Китаю. Все просто і логічно: посланці десятків народів прибували в Аркаїм чи Синташту, запам'ятовували терміни, але під час тривалого руху додому забували точне звучання і відтворювали його тим гірше, чим довшим був шлях додому (навіть зараз це легко помітити, якщо за допомогою гугл-перекладача порівняти слово "береза" з його відповідниками на десятках сучасних індоєвропейських мов).

Слова, технології, культура і мови променіли з Великого Трипілля так довго й успішно, що наслідки ми називаємо "індоєвропейським світом". Найновіші наукові досягнення останніх років полягають у виявленні усіх доказів поширення цих впливів. Рамки статті не дають змогу деталізувати, наприклад, появу досягнень Мохенджо-Даро на Індії, культури шумерів чи початок цивілізаційного прискорення греків до власних культурних досягнень під впливом прибуття з лісостепів України "генів і найвищих технологій" (Clemente, 2021).

Хоч саме на теренах Греції в Егейському морі сталося фантастичної сили виверження вулкану Санторін в 1628 році до нашої ери, але греки постраждали від нього "помірно" (залишили острів до вибуху). Аерозолі й гази опинилися аж у верхній стратосфері і завдали найбільшої шкоди не майбутнім афінянам, а народам Близького Сходу і Центральної Азії. Тривале зникнення сонячного світла примусило великотрипільців покинути Аркаїм та всі поселення й шукати порятунку аж у Персії та Індії. Це вимушене переселення відоме усім як "похід аріїв".

Для теми цієї статті значно важливішим ми вважаємо вже вказане перенесення генів і культури на північні території греків, що викликало технологічне й культурне прискорення й привело до формування унікального явища, яке ми вбачаємо в Античній Греції.

Коротко нагадаємо, що там сформувалася протосистема навчання молодих генерацій вільних громадян, але вона ще не мала пірамідальної структури. Багато що з Афін запозичив Рим, що був надмірно сконцентрований на завоюваннях, а не на розвитку Мусейону в єгипетській Александрії. Ми вказуємо студентам, що це була перша на планеті справжня та ефективна академія наук. Небезпечність неувagi до наук і технологій, на наше переконання, своєчасно помітили лідери східної частини Римської імперії, яка нам більш відома як "Візантія". Ми наводимо студентам докази того, як лідери Константинополя вже в ті часи обрали за основу оборонної стратегії науково-освітній комплекс, створивши кількарівневу систему освіти, вершиною якої став Константинопольський університет. З 425 р. н.е. і багато сотень років пізніше він постачав державі фахівців найвищого класу, діяльністю яких можна пояснити той факт, що в дуже несприятливих умовах Візантія проіснувала довше ніж Римська імперія з усіма її легіонами і флотами.

Для автора справжня історія європейських університетів розпочинається не з Болонського закладу, а з Константинопольського і подальшого процесу поширення в Іспанію і Південну Італію вищих закладів освіти, у більшості яких видатну роль відігравали ті їх частини, що займалися медициною. Західна Європа з егоїстичних причин намагається переконати усіх, що "найперший був Болонський". Він і справді був першим, але так, про що майже не пишуть і не згадують. Неприємна правда полягає у тому, що він виник і діяв у результаті об'єднання

інтересів кількох груп молодих людей (звідси й пішло надалі "університас – сукупність"), які на власні кошти винаймали кваліфікованих професіоналів з правничих, теологічних та інших тогочасних наук. Довго не проіснував, бо колектив молодиків виявився цілковито непридатним для серйозної справи. Інші європейські університети були вже "справою" Держави, Церкви тощо.

А от "Болонський процес" є наслідком винайдення мудрими міністрами освіти Франції, Італії, Великобританії та Німеччини спільного документу (Сорбоннської декларації 1988 р. з нагоди 900-річчя університету), що привела до підписання Болонської декларації уже багатьма європейськими державами. Прикриваючись цим документом, і не боячись повторення достатньо відомих студентських бунтів (Париж, 1968 р.), вони формують необхідні для прогресу своїх держав укази і накази з очевидним початком: "Згідно положень Болонської декларації і планів Болонського процесу ...". А далі йде те, що частенько і справді цілковито необхідне для користі всіх громадян, а не їх невеликої частини.

2. Аналіз попередніх і сучасних тенденцій еволюції освітньо-світоглядних парадигм

На нашу думку, останнім часом у філософії освіти і суспільства існує виразна тенденція розширення досліджень можливостей більш активного застосування уже сформованих уявлень про *гуманізм* і *неогуманізм* (новий гуманізм) з долученням до них ще й третього – "*ноогуманізм*" (Корсак, К. & Корсак, Ю. та ін., 2014), який став об'єктом нашої уваги (Кірик та ін., 2019).

Гуманізм виник усередині безмежно релігійованого Старого Світу і, як ми вважаємо, своїм ядром мав філософське заперечення церковної догми про гріховність людини, її приниженого і рабського стану. Церква устигла зробити надто багато помилок, а її професійні представники через моральний занепад розпочали втрачати рештки поваги до себе усе більшої частини громадян.

У торговельно-активній Італії (центри в Генуї, Венеції, Флоренції) та інших державах, що розпочали рухатися від феодалізму до індустріалізму, не тільки одинаки з критичним мисленням і дарованою Природою незалежністю в думках, але й усе ширші маси населення позбавлялися відчуття страху перед найменшими відхиленнями від проповідей і наказів "слуг Бога". Тому навіть відносно слабенької гуманістичної течії виявилось достатньо для інспірування Реформації й формування цілком нових відносин у триаді "церква – держава – громадянин". Лідери європейської думки керувалися переконаністю у тому, що подарунок Прометейя не повинен стати марним, що людині в її уявленнях і діях слід керуватися тим, що вона є самостійним створінням Бога, яка після вигнання з Раю разом з невимовними труднощами щоденного буття отримала право й на проміжне становище між самим Богом та земним природним оточенням.

Нагадаємо, що свій варіант гуманізму, який найчастіше називають "неогуманізмом", винайшли на німецькомовних теренах Європи. Після вступних зусиль кількох науковців формування найбільш повного варіанта неогуманізму здійснив у Пруссії філолог, філософ і громадський діяч Вільгельм Гумбольдт (1767-1835). Для теми цієї статті важливо наголосити – він був упевнений у тому, що єдиною перспективною основою для створення нових виробництв і відповідного технологічного та економічного прогресу є фундаментальні природничо-математичні дослідження та їх практичне втілення. Він успішно використав свої адміністративні повноваження для швидкого здійснення освітніх реформ, що виділяються в історії освіти своїми позитивними наслідками.

Зазвичай, В. Гумбольдта згадують як винахідника першого у світі дослідницького університету в Берліні (1810), модель якого майже одразу стала взірцем для кращих універ-

ситетів, створених керівниками Російської імперії на українських землях. Ми ж вище цього досягнення поставимо його успіхи у перетворенні згаданого світського гуманізму у фундаментальну парадигму й основу освіти Пруссії. В. Гумбольдт спромігся майже цілковито ліквідувати домінуючий вплив церкви на гімназії разом з кількісною перевагою викладачів теологічних дисциплін над іншими, перетворив теологію на другорядний предмет і поставив на чільне місце в питанні якості освіти природничо-математичні дисципліни і грецьку мову. Саме ці зміни доцільно називати "гумбольдтівськими неогуманістичними інноваціями".

На наш погляд, німецький неогуманізм полягав у виході європейської філософсько-освітньої думки на ідею необхідності формувати в системі державної освіти різнобічно розвинену особистість, яка поважає європейське і національне минуле, володіє кількома мовами, має сформований на досягненнях точних наук світогляд. Тут ми маємо справу з першим, особливо успішним варіантом світського гуманізму, який через надмірно агресивні дії керівників Німеччини в ХХ ст. був несправедливо не стільки розкритикованим, скільки забутим і заміненим парадигмою "справжнього патріотичного виховання". Дві світові війни знищили більшість німецьких досягнень в освіті, філософії, культурі, принизили націю в очах решти світу, якимсь непомітно ліквідували високу й загальну повагу до концепту "неогуманізм". Добре хоч те, що італійська версія гуманізму збереглася разом з пошаною до доби Відродження і Просвітництва.

Друга половина ХХ ст. у світі політики позначена запеклим суперництвом блоків держав під керівництвом США і СРСР, яке змушена була обслуговувати більшість науковців світу. Тому кількість по-справжньому незалежних була малою, а роздуми про необхідність порятунку людства цікавили, фактично, унікалів. Найбільше їх виявилось в Індії, де ідея відновити неогуманізм виникла у формі характерного для усього Сходу поєднання міфологічного й реалістичного. Ми маємо на увазі майже невідомий в СРСР рух Ананда Марга (Шлях Блаженства), що під проводом проповідника П. Р. Саркара (1921-1990) досяг рівня справжнього неогуманізму й охопив понад 100 держав світу. Керівництво і преса США не надто прихильно поставилися до нового вчення, але частина науковців і викладачів взяла в ньому участь. Серед більш незалежних доцільно пригадати американського філософа Пола Куртца (1925-2012), який усю другу половину свого життя присвятив пошукам засобів згуртування науковців задля прискорення вирішення проблем, з якими зустрілося людство (НООГУМАНИЗМ: декларація, 2017). Зауважимо, що американець не тільки знайшов прибічників і призвів до появи цієї Декларації, але й досяг значної підтримки з боку ЮНЕСКО і спричинив активізацію руху до неогуманізму в Радянському Союзі.

Загалом П. Куртц досяг певного рівня світового впливу на підвищення цікавості до неогуманізму як найбільш необхідного для відвернення екологічних та інших загроз світогляду. Але набагато результативнішою ми вважаємо діяльність Римського клубу, який із 1968 р. об'єднав велику кількість науковців та інших фахівців з багатьох держав і досяг незаперечних успіхів у світовому впливі на діяльність урядів і президентів. Головну причину ми вбачаємо в поєднанні незалежності від урядів та організаційної діяльності його лідера – італійського науковця і бізнес-менеджера Ауреліо Печчеї (1908-1984).

Безперечно світове значення і вплив мала створена у Римському клубі загальновідома серія прогнозів майбутнього, почасти – нова термінологія. Ми маємо на увазі поняття "глобальне мислення" і "новий гуманізм", запропоновані й обґрунтовані самим А. Печчеї, а також сукупність інших термінів, необхідних для адекватного опису сучасного "складного стану людства" й пошуку шляхів і засобів забезпечення його сталого розвитку (Sustainable Development).

Вказані події в науковому світі відбувалися в період загострення "холодної війни" і розвитку всіх видів змагання між США і СРСР. Зі зрозумілих причин гуманні наміри німецьких

інноваторів XIX ст. щодо позитивного використання наукових досягнень трансформувалися й були відкинуті, а керівники Німеччини скерували свою науку на створення засобів тотального знищення. На жаль, у тематиці Нюрнберзького процесу з політичних причин не стояло питання заборони "німецького світогляду", тому одним з наслідків збереження цієї відверто мілітаристської світоглядної парадигми у науковій сфері ми вважаємо виникнення і розвиток змагання між університетами світу за підвищення свого рейтингу та іміджу в очах потенційних абітурієнтів. Не витрачаючи час на аналіз початку цієї конкуренції і створення все більшої кількості "рейтингів досконалості", вкажемо тільки на те, що лідерами рейтингів автоматично ставали заклади зі США й інших держав Заходу, що мали не тільки найбільше грошей, але й майже 200 років скерованих на створення зброї фундаментальних і прикладних досліджень. Зазвичай, університети України у них навіть не згадувалися, але останнім часом через розширення списків і часткову зміну критеріїв оцінювання вони стали поповнювати шеренги останніх позицій. Хороший приклад – один з академічних рейтингів 2021 року, в якому в найгіршу частину "1000 кращих" потрапили по два заклади з Києва і Харкова та університети зі Львова і Сум (QS World University Rankings, 2021).

У цьому потоці зростання кількості рейтингів і перехід на рівень суперництва за статус "університета світового класу" нещодавно розпочалася видатна і довгоочікувана зміна, що полягає у засудженні старої парадигми "нападу і оборони" та орієнтації всього світового науково-освітнього комплексу на порятунок від пандемій і колапсів. Перший, скерований на вирішення проблем всього людства "екологічного забарвлення" рейтинг, з'явився навесні 2020 року (The Times Higher Education Impact Rankings, 2020). Він удвічі менший від уславлених китайських чи інших академічних рейтингів, але містить аж 10 закладів України (3 з Харкова, по 2 з Києва і Львова, а також з Сум, Острога і Чернігова). Екологічні критерії досконалості настільки специфічні, що в цей "екорейтинг" увійшло усього 2 заклади з Німеччини. Україна випередила навіть Китай.

Щойно в Інтернеті з'явився рейтинг екологічного впливу за 2021 рік [Impact Rankings 2021], що містить 1117 закладів з 94 країн. Україна має вже не 10, а 15 закладів і поступається небагатьом державам світу. Надамо читачам достатньо повну загальну інформацію про представництво різних держав світу (табл. 1).

Таблиця 1

Перелік країн і кількість закладів, що входять у Impact Rankings 2021

Країна / країни	Закладів	Країна / країни	Закладів
Японія	75	Південна Корея	17
Росія	75	Чилі, Італія	16
Великобританія	50	Україна	15
Туреччина	49	Китай	13
Індія	49	Польща, Саудівська Аравія, Узбекистан	12
США	45	Португалія, Йорданія	11
Іспанія, Бразилія	38	Румунія, Еквадор	10
Ірак	37	Бахрейн	9
Пакистан	36	Фінляндія, Нова Зеландія	8
Тайвань	35	Бангладеш, Чехія, Перу, Греція, Нідерланди, Казахстан	7
Єгипет	31	Німеччина, Марокко, Алжир, Туніс, Угорщина, Ліван, Азербайджан	6

Іран	27	Кіпр, Латвія, Швейцарія, Нігерія, Південна Африка, Філіппіни	5
Таїланд	25	Аргентина, Словаччина, В'єтнам, Об'єднані Арабські Емірати	4
Австралія	24	Бельгія, Гана, Гонконг, Швеція, Шрі-Ланка, Білорусь	3
Канада	23	Австрія, Афганістан, Данія, Ісландія, Кіпр Північний, Палестина, Уругвай, Макао, Коста-Ріка, Парагвай, Домініканська Республіка	2
Малайзія	19	Болгарія, Боснія-Герцеговина, Вірменія, Ізраїль, Катар, Камбоджа, Кенія, Косово, Кувейт, Кюрасао, Норвегія, Пуерто-Ріко, Словенія, Судан, Танзанія, Хорватія Ямайка	1
Франція, Мексика, Колумбія, Індонезія, Ірландія	18		

Будемо сподіватися на те, що пандемія COVID-2019 й інші бурхливі світові події стимулюватимуть рух вищої освіти в новому напрямі, скерованому не на забезпечення підготовки планети до чергової світової війни, а на швидку та ефективну ліквідацію екологічних та усіх інших глобальних загроз. Саме для підтримки цього руху і забезпечення економічних і соціальних успіхів України ми пропонуємо звернути увагу на підтримку нового кроку в розвитку економіки життєзабезпечення – на повну заміну екологічно небезпечних індустріальних технологій ноотехнологіями, спроможними ліквідувати екологічні та інші загрози.

В аспекті розвитку філософії освіти і загальних гуманістичних уявлень ми вважаємо необхідним звернути увагу на поглиблене вивчення поняття "ноогуанізм", яке набуває певного поширення у філософських та інших публікаціях (прикладом є стаття (Шиндаулова, 2016) і цикл аж з шести публікацій в часописі "Гілея"). Найбільше нас хвилює можливість розширення виховного впливу на студентів завдяки використанню всіх сучасних і майбутніх термінів і понять, які можна вважати похідними від кореневого поняття "ноосфера".

Зазначимо, що частину аналізу поширеності подібних термінів виконав український фахівець у царині комп'ютерних наук і технологій О. Я. Анопрієнко (Аноприенко та ін., 2011). У вказаній статті для компактного відтворення власних ноотермінів (ноологізмів – ноографіка, ноомодельовання, нооком'ютинг) та всіх виявлених у працях сучасних українських і зарубіжних авторів застосована так звана "хмара тегів", яку ми наводимо на мал. 1.

Мал. 1. Найбільш поширені в 2011 році неологізми (варіант Анопрієнко О.), відтворені у вигляді "хмари тегів"

Анопрієнко О. Я. зробив очевидний наголос на своїх фахових термінах і навіть не згадав про ноогуманізм, хоч серед ноологізмів інших українських авторів побіжно вказав на винайдений К. В. Корсаком термін "ноотехнології", вважаючи його найперспективнішим для застосування.

Ми вважаємо, що серед пропозицій К. В. Корсака О. Я. Анопрієнко найбільше недооцінив не ноотехнології, а **ноогуманізм** – систему ідей, поглядів, оцінок, передбачень і дій стосовно людини, яка є фундаментальною основою усіх суспільних систем, насамперед – сфери освіти, простору наук і досліджень, культури, моралі й усього, що стосується послуг і обслуговування, зокрема, охорони і забезпечення здоров'я. Ноогуманізм, як і слід було сподіватися, став об'єктом зацікавлення не інженерів чи фізиків, а педагогів і представників філософії освіти. З цих міркувань ми продовжили рефлексії інших науковців і запропонували власне теґове представлення ноолексикону з урівноваженням щодо присутності Noosciences і Nooarts (мал. 2) (Кірик, 2019).

Мал. 2. "Хмара ноотегів-XXI" – перспективний варіант ноологізмів для використання у вищій школі майбутнього суспільства

За рамки цієї статті виходить детальний аналіз вже достатньо розрекламованого терміну "трансгуманізм". Він представлений його творцями і прихильниками як ідея створення через удосконалення штучних фрагментів голови людини та інших її частин "поліпшених" істот з теоретично нескінченною тривалістю їх життя (Глобальное будущее, 2013 і багато інших).

Не будемо посилалися на своєчасні попередження корифеїв минулих часів про те, що реалізація безсмертя буде не лише максимально можливим злочином перед усіма поколіннями наших нащадків, але й повним колапсом популяції Homo sapiens та її зникненням з біосфери. Ми звернули увагу на ще новіші пропозиції, серед яких значні наслідки може мати проект І. Маск про скерування технологічного поступу до стадії "необмеженого спілкування за допомогою думки". У майбутньому І. Маск сподівається втілити в буденне життя чисто теологічну ідею "сфери думок" з загальновідомої книги "Феномен людини" Тейяра де Шардена.

Ми ж оцінюємо цей проект як надмірно важкий для реалізації, складніший від масківської програми досягнення Марса. Межі статті не дають змоги навести докази того, що реальна діяльність людського мозку незіставно складніша від тієї "комп'ютер-моделі", на яку спирається І. Маск, коли наводить приклади ментального управління різними автоматами.

У даний момент сучасна світова наука майже безперервно здійснює відкриття у темі "головний мозок", багато з яких примушують відмовлятися від старих уявлень. Наприклад, виявлено, що аксони ні в якому наближенні не можна ототожнювати з простими "провідниками

електроімпульсів", оскільки вони виявилися "розподіленими аналітичними системами" з колосальними можливостями отримувати, обробляти і транслювати комплексні сигнали, природа яких, вочевидь, встановлена тільки частково (Stern, 2017). Це відкриття має той зрозумілий висновок, що у даний момент неможливо підрахувати точну кількість сполучень елементів мозку і навіть саму кількість цих елементів. Будемо, лишень, сподіватися на те, що вже виділені на когнітивні дослідження мільярди матимуть ноогуманістичні, а не негативні для нас усіх наслідки.

3. Висновки і пропозиції

У своїх висновках ми хотіли б наголосити на тому, що через кількарічне подвоєння накопиченої світової інформації планувати майбутнє на межі середини чи другої половини XXI ст., як це роблять трансгуманісти чи той же І. Маск, є невдячним заняттям, адже сучасні знання складають приблизно 0,0001% того, чим володітиме людство наприкінці століття.

У своїй навчальній і науково-дослідній діяльності ми пропонуємо інтенсивний розвиток ноонаук і ноотехнологій якраз тому, що система освіти України цілком спроможна сформувати у представників нових генерацій ноогуманістичні уявлення і світогляд, забезпечити засвоєння ноознань і оволодіння ноомисленням. Саме в цьому ми бачимо головну мету діяльності національної вищої школи в XXI столітті.

Що нам треба для перетворення України в успішну державу?

Час припинити копіювання помилкових порад, що линуть від "лоцманів світу" зі швейцарського Давосу. На їх основі в Україні заплановано до 2030 року побудувати "Індустрію 4.0" – світ роботів-кельнерів, роботів-пастухів і навіть роботів-викладачів. Й досі ігнорується факт початку швидкого збільшення кількості ноотехнологій: їх було тільки дві в 2000 році, менше 10 на початку 2019 р., а у даний момент стало більше 30. Студентам ми вказуємо на найбільш впливові, які полягають в отриманні якісної їжі (м'ясного фаршу, желе, фуа-гра та ін.) бактеріальною трансформацією безпосередньо з будь-якої природної органіки. Тому невдовзі назавжди зникне все інтенсивне індустриальне тваринництво й ландшафтний пейзаж суходолу зміниться майже цілковито.

Прихід пандемії COVID-2019 активізував у світі негативну есхатологію, посилив негаразди і призвів до загострення війни цивілізацій. Разом з іншими членами "Київського клубу АНТИКОЛАПС" через колективні публікації ми намагаємося створити основи позитивної есхатології. Для порятунку людства необхідна орієнтація на ноонауки і ноотехнології. Сучасна Україна має всі можливості розвиватися самостійно без виконання хибних передбачень, що линуть з Давосу.

Нарешті вкажемо на те, що в плані конкретики управління бажано вивчити і якомога старанніше застосувати до наших сучасних умов ірландський зразок національного успіху разом з повним приниженням сусідів-колонізаторів. Ми дуже зраділи появі у Києві Амбасади Республіки Ірландії, адже тепер керівники України зможуть знайомитися з накопиченими ірландцями корисними знаннями і досвідом швидко і ефективно.

Ми переконані в тому, що Україна разом з усім людством обере нову ноопарадигму розвитку з ноогуманістичним філософським фундаментом

Література та посилання

- Аноприенко, А. Я. (2011), "Ноокомпьютинг", *Информатика и компьютерные технологии*, 2011, №1, с. 10-23.
Глобальное будущее 2045. Конвергентные технологии (НБИКС) и трансгуманистическая

- еволюція (2013) / под ред. проф. Д. И. Дубровского, ООО "Изд-во МБА", Москва.
- Кірик, Т.В. (2019), "Про перспективи ноолексикону у вищій школі України", *Актуальні питання лінгвістики, професійної лінгводидактики, психології і педагогіки вищої школи: Збірник статей IV Міжнародної науково-практичної конференції / 7-8 листопада 2019 р.*, Українська медична стоматологічна академія, Полтава, Вид-во "Астрая", с. 144-149.
- Корсак, К. & Корсак, Ю. (2014), "Нооглосарій як засіб позитивізації майбутнього й нових цілей вищої освіти", *Вища освіта України*, № 2, с. 42-48, Електронний ресурс. Режим доступу (28.03.2021): https://wou.npu.edu.ua/images/arhiv/2014/WOU_2_2014.pdf
- Корсак, К. В. (2016), "Нооісторія, Велике Трипілля та інші основи Української ідеї XXI", *Вища школа*, №10 (147), с. 57-67.
- НЕОГУМАНИЗМ: декларація светських принципів і цінностей – личних, соціальних і планетарних* (2017), Електронний ресурс. Режим доступу (28.03.2021): <http://www.humanism.ru/documents/427-neohumanism.html>
- Шиндаулова, Р. Б. (2016), "Эвристичность ноогуманизма в контексте модернизации современного высшего образования", *Гілея*, Вып. 114 (№11), с. 260-263.
- Clemente F., Unterlander M., Dolgova O., ... Lao O., Malaspinas A.-S., Papageorgopoulou Chr. (2021), "The genomic history of the Aegean palatial civilization". *CELL* 184, 2565-2586, viewed 28 March 2021, available at: <https://www.cell.com/action/showPdf?pii=S0092-8674%2821%2900370-6>
- Diamond, J. M. (1997), *Guns, Germs, and Steel: The Fates of Human Societies*, W. W. Norton & Co. *ImpactRankings 2021* (2021), viewed 25 August 2021, available at: https://www.timeshighereducation.com/impactrankings#!/page/0/length/-1/sort_by/rank/sort_order/asc/cols/undefined
- QS World University Rankings reveals the top 1.000 universities from around the world* (2021), viewed 29 August 2021, available at: <https://www.topuniversities.com/university-rankings/world-university-rankings/2021>
- Stern P. (2017), "Dendrites are more active than expected", *Science*, 24 Mar 2017: Vol. 355, Issue 6331, pp. 1277-1279, viewed 25 August 2021, available at: <http://science.sciencemag.org/content/355/6331/1277.11>
- The Times Higher Education Impact Rankings 2020, viewed 25 August 2021, available at: https://www.timeshighereducation.com/rankings/impact/2020/overall#!/page/30/length/25/sort_by/rank/sort_order/asc/cols/undefined

References

- Anoprienko A.Ya. (2011), "Noocomputing" ["Nookomp'yuting"], *Informatics and computer technologies*, No. 1, pp. 10-23 [in Russian]
- Clemente F., Unterlander M., Dolgova O., ... Lao O., Malaspinas A.-S., Papageorgopoulou Chr. (2021), "The genomic history of the Aegean palatial civilization". *CELL* 184, 2565-2586, viewed 28 March 2021, available at: <https://www.cell.com/action/showPdf?pii=S0092-8674%2821%2900370-6>
- Diamond, J. M. (1997), *Guns, Germs, and Steel: The Fates of Human Societies*, W. W. Norton & Co. *ImpactRankings 2021* (2021), viewed 25 August 2021, available at: https://www.timeshighereducation.com/impactrankings#!/page/0/length/-1/sort_by/rank/sort_order/asc/cols/undefined
- Global Future 2045. Convergent Technologies (NBICS) and Transhumanistic Evolution* (2013) [Global'noe budushchee 2045. Konvergentnye tekhnologii (NBICS) i transgumanisticheskaya evolyutsiya] / ed. prof. D. I. Dubrovsky, LLC "Publishing house of MBA", Moscow.
- Kiryk, T. V. (2019), "On the prospects of noolexicon in higher education in Ukraine" ["Pro perspekty vy' nooleksy'konu u vy'shjih shkoli Ukrainy"], Proceedings of the IV International Scientific

- and Practical Conference. November 7-8, 2019, Ukrainian Medical Dental Academy, Astraya Publishing House, Poltava, pp. 144-149 [in Ukrainian]
- Korsak, K. V., & Korsak, Y. K. (2014), "Nooglosarium as a means of positivizing the future and new goals of higher education" ["Nooglosarij yak zasib pozy`ty`vizaciyi majbutn`ogo j novy`x cilej vy`shhoyi osvity"], *Higher education in Ukraine*, No. 2, pp. 42-48, viewed 28 March 2021, available at: https://wou.npu.edu.ua/images/arhiv/2014/WOU_2_2014.pdf [in Ukrainian]
- Korsak, K. V. (2016), "Noohistory, Great Trypillia and other foundations of the Ukrainian idea of the XXI" ["Nooistoriya, Vely`ke Try`pillya ta inshi osnovy` Ukrayins`koyi ideyi XXI`"], *Higher school*, No. 10 (147), pp. 57-67 (in Ukrainian)
- NEOHUMANISM: declaration of secular principles and values – personal, social and planetary* (2017) [*NEOGUMANIZM: deklaratsiya svetskikh printsipov i tsennostei – lichnykh, sotsial'nykh i planetarnykh*], viewed 28 March 2021, available at: <http://www.humanism.ru/documents/427-neohumanism.html>) 02/15/2017 [in Russian]
- Shindaulova, R. B. (2016), "Heuristicity of noohumanism in the context of modernization of modern higher education" ["Evrstichnost' noogumanizma v kontekste modernizatsii sovremennogo vysshego obrazovaniya"], *Gileya*, Issue 114 (No. 11), pp. 260-263 [in Russian]
- QS *World University Rankings reveals the top 1.000 universities from around the world* (2021), viewed 29 August 2021, available at: <https://www.topuniversities.com/university-rankings/world-university-rankings/2021>
- Stern P. (2017), "Dendrites are more active than expected", *Science*, 24 Mar 2017: Vol. 355, Issue 6331, pp. 1277-1279, viewed 25 August 2021, available at: <http://science.sciencemag.org/content/355/6331/1277.11>)
- The Times Higher Education Impact Rankings 2020, viewed 25 August 2021, available at: https://www.timeshighereducation.com/rankings/impact/2020/overall#!/page/30/length/25/sort_by/rank/sort_order/asc/cols/undefined)

© **Тамара Вікторівна Кірик**